

Nadnaslov: Alkoholni semafor gori rdeče.

NASLOV: Alkohol zavira Slovenijo – in kako se bodo problema alkohola v Sloveniji lotile slovenske stranke?

Podnaslov: *13 strank, sodelujočih na letošnjih državnoborskih volitvah, je podalo svoja stališča glede alkoholne politike, a ocenjujemo, da so njihovi načrti premalo ambiciozni.*

Slovenci sodimo v vrh porabe alkohola v razvitem svetu. Več kot 400.000 Slovencev ima vsako leto z njim negativne izkušnje, 43 % prebivalcev, starih med 25 in 64 let pije visoko tvegano. Alkohol je še vedno zelo dostopen – več kot 90 % mladoletnih lahko brez težav opravi nakup alkohola v trgovinah in lokalih. Še vedno pa je prisoten tudi v prometu – več kot 1/3 prometnih nesreč s smrtnim izidom se zgodi zaradi vožnje pod vplivom alkohola. Rečemo lahko, da **alkohol zavira Slovenijo in luč na "alkoholnem semaforju" gori rdeče. Stranke se problema sicer zavedajo, vendar so njihova stališča, po ocenah združenih organizacij, premalo ambiciozna. "Področje alkohola je sistemski problem, ki se ga moramo lotiti vsi ključni deležniki s celostnimi ukrepi," so poudarili na novinarski konferenci v prostorih Zavoda VOZIM.**

Celje, 7. 4. 2022 – V Sloveniji imamo tako imenovano »mokro« kulturo, kar pomeni, da je alkohol v družbi sprejet kot nekaj normalnega, je del vsakdanjega življenja in običajev, hkrati pa je široko dostopen. Slovenci smo do pitja alkohola zelo nekritični in ga pogosto še spodbujamo, vse dokler se ne pokažejo resne posledice, kot so prometne nesreče, nasilje v družini, odvisnost ... Kljub veliko govora o potrebnih spremembah na področju alkoholne politike, pa v zadnjih 10-ih letih na tem področju ni bilo bistvenih sprememb. Za razliko od tobaka, kjer so se naredili ogromni preskoki.

Ker so pred vrati državnoborske volitve, na katerih bomo izbirali slovensko vlado za naslednja štiri leta, so se združili predstavniki organizacij, ki že več let aktivno delujejo na področju alkohola: **Slovensko združenje za kronične nenalezljive bolezni** (SNCDA), **Mladinska zveza Brez izgovora Slovenija** (No Excuse), **Inštitut za zdravje in okolje** (IZO) ter **Zavod VOZIM**. Slovenskim strankam, ki bodo na volitvah sodelovale, so poslali spletni vprašalnik www.alkoholnisemafor.si ter jih pozvali, naj podajo svoja stališča, kako se nameravajo lotiti področja alkohola in na alkoholnem semaforju, ki trenutno gori rdeče, poskušajo spremeniti barvo njegove luči. Odzvalo se je 13 političnih strank (od 21-ih, ki bodo sodelovale na volitvah), po večini vse stranke, ki so doslej v parlamentu, ter nekaj novih.

Uvodoma je Elvis A. Herbaj, vodja oddelka za cestni promet na Policijski upravi Celje, povedal: »Zakonodaja, ki je usmerjena v preprečevanje zlorabe in manjše rabe alkohola, je po mojem mnenju dokaj dobra. Težava pa je predvsem v tem, da ni dovolj učinkovita. Dejavnikov za to je več in so širšega pomena. Ugotavljamo pa, da se policisti pri svojem delu srečujemo s problematiko alkohola praktično na vseh delovnih področjih – tako v cestnem prometu, pri kršitvah javnega reda in miru ter pri storilcih kaznivih dejanj.«

Katja Čič, strokovna sodelavka Slovenskega združenja za kronične nenalezljive bolezni, je pri analizi poudarila: "Veseli smo, da se čisto vse stranke strinjajo s financiranjem in izvajanjem preventivnih dejavnosti, vendar smo žal veliko šibkejši na področju oglaševanja alkoholnih pijač in ekonomskih ukrepov, kjer je tudi med strankami prišlo do več nestrinjanj. Izpostavili bi predvsem možnost uvedbe grafičnih opozoril o posledicah alkohola za zdravje in nosečnost ter konkretno zakonodajo glede prepovedi oglaševanja v digitalnih okoljih, kot dva ukrepa, ki bi imela za trenutno situacijo v Sloveniji zelo pozitiven vpliv."

S tem, da so zakoni dokaj ustrezni, se strinja tudi Manca Kozlovič, podpredsednica Mladinske zveze Brez izgovora Slovenija, ki je povedala: »Zakoni, vezani na dostopnost alkohola v Sloveniji, sicer niso nujno slabi, a v praksi ne delujejo. Kar 90 % mladoletnih lahko brez težav opravi nakup alkohola, čeprav je spodnja meja za prodajo in ponujanje alkohola postavljena pri 18 letih starosti. Tudi zato se zavzemamo za uvedbo

licenciranja prodajaln in gostinskih lokalov za prodajo alkohola in alkoholnih pijač ter možnost odvzema licence v primeru večkratnih kršitev zakona.«

»Za razliko od drugih področij, ki jih obdelujemo v alkoholnem semaforju, je na področju prometne varnosti zavedanje javnosti že zelo visoko. A čeprav se ljudje zavedajo, da je vožnja pod vplivom alkohola nevarna, kljub temu reagirajo drugače in gredo vinjeni za volan,« je povedala Maruša Samobor Gerl iz Zavoda VOZIM in dodala: »najprej je potrebno *urediti klasifikacijo alkohola kot primarnega vzroka prometnih nesreč*, saj bodo le tako tisti, ki bodo povzročili nesrečo pod vplivom alkohola oz. ustavljeni alkoholizirani, deležni večjih sankcij.«

Ugotovitve alkoholnega semaforja je povzela Urša Šetina, generalna sekretarka Inštituta za zdravje in okolje (IZO), ki je zaključila: »Na podlagi pregleda odgovorov političnih strank smo ugotovili, da se večinoma zavedajo problematike alkohola in v večji meri podpirajo uvedbo dodatnih ukrepov za zmanjševanje škodljivih posledic uživanja alkohola. Iz odgovorov strank je razvidno, da *vidijo rešitev predvsem v izobraževanju posameznikov* in strinjamo se, da so aktivnosti ozaveščanja v preventivi pomembne, vendar pa na podlagi priporočil stroke niso zadostne in so lahko le v podporo drugim bolj učinkovitim ukrepom.«

Analiza je pokazala, da so stranke določena področja bolj podrobno raziskale, a hkrati, da ne razpolagajo nujno s pravnimi podatki, na podlagi katerih so izoblikovale svoja stališča. Zato sodelujoče organizacije predlagajo, da se stranke pri presojanju ukrepov osredotočajo na raziskave, ki so mednarodno priznane in niso bile ovržene ter na zanesljive strokovne vire, kot sta Svetovna zdravstvena organizacija (SZO) in Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ).

Sodelujoči se sicer zavedajo, da je za korenite spremembe zakonodaje potreben čas, a je za opaznejše spremembe potrebno sprejeti in implementirati celostno alkoholno politiko, ki bo vključevala ukrepe, ki so po priporočilih SZO najbolj učinkoviti - omejevanje dostopnosti do alkohola, večja obdavčitev alkoholnih pijač ter prepoved oglaševanja, promocije in sponzoriranja alkoholne industrije.

»Zato strankam predlagamo, da postopek priprave nove zakonodaje začnejo že ob nastopu mandata. Na podlagi našega terenskega dela pa ocenjujemo, da bi lahko k izboljšanju trenutne situacije v Sloveniji pripomogel že povečan nadzor nad doslednim izvajanjem obstoječe zakonodaje,« je dodala Urša Šetina iz IZO.

Na podlagi izraženih stališč političnih strank do celostnih ukrepov alkoholne politike ocenjujemo, da so njihovi načrti še vedno premalo ambiciozni, da bi na področju alkohola naredili drastične spremembe. Učinkovita alkoholna politika mora biti podkrepljena s strokovnimi dokazi, sprememb se mora lotiti sistemsko in v povezovanju z vsemi ključnimi deležniki, tudi z nevladnim sektorjem in civilno družbo.

PRILOGA podrobnejša analiza odgovorov strank na 5. ključnih področjih, ki se jih je potrebno sistemsko lotiti.

Dostopnost

Kar 90 % mladoletnih lahko brez težav opravi nakup alkohola v trgovinah ali lokalih, čeprav je spodnja meja za prodajo in ponujanje alkohola postavljena pri 18. letih starosti. Čeprav večina strank meni, da je ta postavljena starostna ustrezna, je alkohol mladim kljub prepovedi še vedno preveč dostopen. Tudi zato združene organizacije predlagajo *uvedbo licenciranja prodajaln in gostinskih lokalov za prodajo alkohola in alkoholnih pijač* ter možnost odvzema licence v primeri večkratnih kršitev zakona. Ta ukrep se je namreč v primeru prodaje izkazal kot zelo učinkovit. A tega ukrepa – urejanja gostote prodajnih mest alkohola – večina strank ne podpira, čeprav so znanstvene raziskave dokazale njegovo učinkovitost.

Glede *ureditve cenovne dostopnosti alkoholnih pijač* so stranke precej mešanih mnenj, a izkušnje iz drugih držav in znanstveni podatki kažejo, da gre dolgoročno za potencialno zelo učinkovit ukrep za zmanjšanje tvegane in škodljive rabe alkohola. To lahko dosežemo z *višanjem trošarin na alkoholne pijače*, ki odražajo vsaj zdravstvene in socialne izdatke zaradi alkohola in so v skladu z inflacijo.

Tudi glede *klasifikacije alkoholnih izdelkov kot neprehranskih* imajo stranke mešana mnenja. Kljub dejstvu, da škodujejo zdravju, zakonodaja Evropske komisije izvzema pivo, vino in žgane pijače iz obveznosti navedbe sestavin in zagotavljanja prehranskih deklaracij, ki velja za vsa druga živila. Združene organizacije podpirajo spremembo klasifikacije alkoholnih izdelkov.

Informiranje potrošnikov s pomočjo oznak o nevarnostih in zdravstvenih tveganjih, povezanih z uporabo alkohola, je v interesu javnega zdravja, združenih organizacij ter večine strank. V zadnjih nekaj desetletjih se zaznava *trend večje porabe neregistriranega alkohola*, saj je ta običajno bistveno cenejši. Po ocenah strokovnjakov se v Sloveniji dodatno porabi vsaj še 7 do 8 litrov čistega neregistriranega alkohola na leto na prebivalca, starejšega od 15 let. Združene organizacije se zavzemajo za strožji in predvsem pogostejši nadzor nad izvajanjem določb Zakona o vinu (Zvin), kjer sta nadzor in kaznovanje neregistrirane proizvodnje in prometa z vinom sicer dobro urejena. K doslednemu upoštevanju pa pozivajo tudi stranke.

Zdravstvene posledice

Glede *podpiranja kratkih ukrepov* je večina strank enotnih v njihovi podpori, še vedno pa ima letno 400.000 ljudi negativne posledice z alkoholom, 43 % ljudi, starih med 25 in 64 let, pa alkohol pije visoko tvegano. Stranke menijo, da je bil pomemben napredek že narejen s *povečanjem kapacitet za preventivno obravnavo* tistih, ki tvegano in škodljivo pijejo, ter šolanjem zdravnikov v primarnem zdravstvu za svetovanje glede tvegane in škodljive rabe alkohola. V združenih organizacijah pa se zavzemajo tudi, da se o tem področju informira vse ključne profile, ki vsakodnevno delajo z ljudmi, predvsem s ciljnimi skupinami, ki imajo večje tveganje za škodljivo rabo alkohola, med njimi predvsem mladimi.

Marketing

Stranke so glede *popolne prepovedi oglaševanja* zelo razdvojene. Nekatere trenutno ureditev smatrajo kot zadostno oziroma bi najprej zagotovili spremljanje in vrednotenje oglaševalskih sporočil pred dejanskim ukrepanjem. Kot nadomestek temu ukrepu izpostavljajo *krepitev vzgoje in preventivnih programov ozaveščanja ter krepitev informiranja z boljšim označevanjem alkoholnih pijač*. Združene organizacije se strinjajo z vlaganjem izobraževalnih dejavnosti v smislu "učenja za življenje", vendar to žal ni dovolj, saj raziskave kažejo, da ima ciljno oglaševanje velik vpliv na populacijo tako na zavedni kot tudi na nezavedni ravni. Predlagajo tudi prepoved oglaševanja na športnih prireditvah in v digitalnih okoljih, saj se tam zbirajo predvsem mladi, k čemur nekatere stranke pritrjujejo.

Predlog *uvedbe grafičnih opozoril o posledicah alkohola za zdravje ali za nosečnost* večina strank podpira in ta ukrep razumejo kot potrebnega za omejevanje porabe alkohola, še posebej na podlagi dobrih praks kot na primer Francije.

V analizi odgovorov združene organizacije opažajo trditve kot sta "uvedbe opozoril škodijo vinarjem" ali "prohibicija nima zelenih učinkov". Te so že vrsto let uporabljane taktike alkoholne industrije, ko se borijo proti sprejetju učinkovitih ukrepov, kar vpliva tudi na vodilno politiko.

Ekonomija

Stranke se po večini strinjajo z ukrepi kot sta *uvedba določene trošarine za vse alkoholne pijače ter odprava nesorazmernosti cen med brezalkoholnimi in alkoholnimi pijačami*. Trošarine so namreč mehanizem, ki prispeva v skupno blagajno in pozitivno deluje na zmanjšanje dostopnosti alkohola ter omejevanje potrošnje, zato je dvig le teh v stroki smatran za enega najbolj učinkovitih ukrepov. Tudi razlik med različnimi vrstami alkoholnih pijač se ne sme delati. Trošarine je potrebno uvesti za vse alkoholne izdelke, z njihovo pomočjo pa se lahko odpravi tudi primerljivost cen z brezalkoholnimi pijačami.

Izrednega pomena financiranja in izvajanja preventivnih dejavnosti se zavedajo čisto vse stranke, večina bi želela trenutne programe nadgraditi, razširiti ter celo vključiti v potek izobraževanja tekom osnovnih in srednjih šol, kar podpirajo tudi združene organizacije.

Pri *uvedbi minimalnih cen na enoto alkohola* so stranke razdvojene, vendar iz precejšnjega števila odgovorov "ne vem" organizacije sklepajo, da ta ukrep strankam morda ni dovolj jasen ali znan, saj gre za novost zadnjih let, ki jo uvajajo najbolj progresivne države na svetu. Skladno s tem je pomemben konkreten

dialog strank s stroko in organizacijami iz področja, da se jim predstavi najsodobnejše preventivne metode na področju alkoholne politike.

Prometna varnost

Za razliko od zgoraj naštetih, pa je na področju prometne varnosti zavedanje javnosti že zelo visoko. A čeprav se ljudje zavedajo, da je vožnja pod vplivom alkohola nevarna, kljub temu reagirajo drugače in gredo vinjeni za volan. Še vedno se namreč več kot 1/3 prometnih nesreč s smrtnim izidom se zgodi zaradi vožnje pod vplivom alkohola.

Mnenje organizacij je, tuje raziskave pa temu pritrjujejo, da je najprej potrebno *urediti klasifikacijo alkohola kot primarnega vzroka prometnih nesreč*, da bodo tisti, ki bodo povzročili nesrečo pod vplivom alkohola oz. ustavljeni alkoholizirani, deležni večjih sankcij. S tem se strinja tudi večina strank, ki se naslanjajo na uradne statistike, ki potrjujejo problem alkohola kot vzroka za povzročitev prometnih nesreč in njihovo pogostost. Največjo podporo na področju prometne varnosti so stranke namenile *povečanju nadzora na cestah in naključnemu preverjanju vsebnosti alkohola v izdihanem zraku med vozniki*. Tako stranke kot združene organizacije so prepoznale njegovo učinkovitost in doprinos k večji varnosti na cestah.

Pri ostalih predlaganih ukrepih pa so bile stranke zelo neenotne – približno tretjina se jih strinja s predlaganimi ukrepi, medtem ko jih je skoraj tretjina neodločenih. Ti so *postopno znižanje dovoljene vsebnosti alkohola v krvi za vse voznike na 0,0 g/l in uvedba alkoholnih ključavnic za voznike povratnike*. *Odpravo začasno odvzetega vozniškega dovoljenja prekrškarjem, ki so vozili pod vplivom*, pa je večina strank zavrnila.